

WIBO FÄRG AB

TRADITION FÖR FRAMTIDEN

Schellack

Inom måleriet har schellack använts till att stoppa kåda från kvistar och feta partier av träet från att slå igenom färgfilmen. Man har även använt det till att stoppa genomslag från andra ämnen som kan sitta i underlaget och fördärva målningen som t.ex. tjära. Den är huvudingrediensen vid Fransk polityr av möbler o.dyl. där den ger en vacker och mycket tålig yta. Till dessa ändamål fungerar den fortfarande alldeles utmärkt även i det moderna måleriet.

Schellack säljs i flingform som bladschellack eller färdigblandad löst i sprit. Det mest ekonomiska är att köpa flingor och blanda själv med sprit (T-Röd). Blandningen skall stå över natten och lösas innan den används och ett lagom blandningsförhållande är 1 del flingor och 2 delar sprit beroende på vad den skall användas till.

Den får absolut inte sammanblandas med den på marknaden vanligt förekommande "kvistlacken" som är en modern dålig kopia av schellack och på inga sätt kan jämföras med eller ersätta riktig schellack.

Om schellacken skall användas till att stoppa kvistar o.dyl. för att sedan målas över duger kvalitén "T.N. Orange" alldeles utmärkt under förutsättning att den inte innehåller för mycket vax. Vaxet kan göra att färgen släpper från schellakytan när den torkar.

Schellack produceras av en liten spolformad purpurröd lus vid namn Lucifer Lacca (*Keria Lacca*, *Coccus Lacca*, *Laccifer Lacca*, *Tachardia Lacca*) där honan söker upp kvistar med späda skott och genom att genomborra kvisten med sin sugsnabel suger i sig näringen i kvisten.

De träd som angrips är indiska Kusum (*Schleichera oleosa*), Pallas (*Butea monosperma*), Ber (*Zizyphus mauritiana*), Ghont (*Zizyphus xylopyrus*) samt vissa fikusarter som t.ex. (*Ficus indica*) och (*Ficus religiosa*).

Den finaste schellacken bildas på Kusumträdet där man får en renare och ljusare schellack än på de andra trädslagen (även om löss av samma sort sitter på de olika trädslagen).

Lusen har en livscykel på ca. 6 månader. Honlarven bildar ett skyddande skal av hudrester och börjar inte bilda schellack förrän den satt sig fast på en värdgren. När den börjar suga i sig saven bildas schellacken av de restprodukter lusen avger. Honan tappar ben och skal när den satt sig tillrätta och kroppen bildar en utåtriktad, päronformad säck. Till en början är sekretproduktionen liten men så fort honan blir befruktad mångdubblas den. En månad efter att honan blivit befruktad dör hon och de nya larverna kryper ur honans kropp som nu är tom. Larverna vistas någon vecka i skydd under schellackskalet innan dom ger sig av för att söka nya skott och upprepa den ovanstående livscykeln.

Drabbas larverna av dåligt väder när dom söker nya värdträd, eller området drabbas av t.ex. frost under längre perioder, dör djuren och produktionen av

WIBO FÄRG AB

TRADITION FÖR FRAMTIDEN

schellack minskar. Detta gör att tillgången på råvara varierar och priserna därför kan fluktuera kraftigt.

Den schellack som bildas under denna period på grenen kallas stocklack och de med schellack översållade kvistarna skördas under fyra perioder på året beroende på landsända och trädslag: april – maj, oktober – november, maj – juni samt november – december. Den bästa kvalitén kommer från Kusumträdet's höstskörd i oktober – november.

Hanen producerar bara en liten del mycket ljus lack som blir försumbar i sammanhanget eftersom den bara utgör ett par procent av den totala populationen löss.

Schellacken skrapas eller tvättas av kvistarna och torkas sedan tills den är helt torr innan den säljs till någon uppköpare eller fabrik.

Schellacken sorteras efter om den är ren (tas undan till de bästa kvalitéerna) eller innehåller bark, föroreningar etc. och mals sedan ned på stenkvarn. Den till korn malda schellacken kallas sorterad Kornlack.

Därefter tvättas schellacken i flera omgångar bad för att den skall bli så genomskinlig och färglös som möjligt och torkas sedan på stora cementgolv i fabriken.

Efter ytterligare sortering tas Kornlacken till blandningsrummet för att färgas eller blekas och blandas upp till sina slutliga kvalitéter.

Den färdigblandade Kornlacken hålls i 10 meter långa täta bomullsstrumpor som snurras över en koleld med ungefär samma typ av snurra som man använder till repslagning. När Kornlacken är tillräckligt varm stoppas den ena skivan och strumpan vrids ihop och lacken pressas ut. Den skrapas av och breddas ut på stora lerkrukor fyllda med varmvatten. När hela krukorna är täckta med ett lager lack tar lackarbetaren försiktigt av lacken från krukorna, värmer den försiktigt vid elden och med hjälp av både händer, fötter och mun sträcker han ut den till ett tunt "lakan". När den har torkat bryts den sönder och säljs vidare i flingform så som vi ser den.

I dagens moderna fabriker utförs dessa moment av maskiner där man istället för uppvärmning löser Kornlacken med hjälp av alkohol eller vattenånga och pressar ut schellacken i ett valsverk, vilket naturligtvis gör att man kan producera betydligt större mängder än vid manuell fabrikation.

Kvalitén på denna fabriksproduktion blir dock inte lika hög som den som görs för hand varför den manuellt tillverkade schellacken fortfarande har en marknad och produceras i stora mängder.

Eftersom Indien länge tillhörde Storbritannien skedde all handel med schellack därifrån via Londons råvarubörs och kvalitetsbeteckningarna blev därför även dom namnade på engelska.

Den mesta schellacken som säljs är i standardklassen "T.N. Orange" som kan variera både beroende på årstiden och fabrikat och ofta är ganska mörk.

WIBO FÄRG AB

TRADITION FÖR FRAMTIDEN

Nästa kvalitetsklass kallas "Standard 1" och är en något renare "T.N. Orange". De två högsta klasserna med den renaste och ljusaste schellacken är "Orange" och "Lemon" där den sista görs på Stocklack skördat från Kusumträdet i perioden oktober – november.

Förutom dessa fyra klasser finns det mängder av mellan och underklasser där fabrikanterna använder egna märkningar och namn på schellacken.

En snabb kontroll av vad en av de större exportörerna av schellack hade för kvalitéer gav följande resultat i graderingsordning:

Handgjorda - "Superior Kusmi Buttonlac", "S.K. Lemon", "S. Lemon", "Light Pure Buttonlac", "Pure One Buttonlac", "Lemon One", "Lemon Two", "Standard One".

Fabrikstillverkade – "SKTN", "Lemon One", "Lemon Two", "Standard One", "S S Orange", "Sona"

Schellacken konkurrerades nästan ut helt av ersättningsprodukter från kemiindustrin under 1940-talet, men har på grund av sina goda egenskaper och sin miljövänlighet blivit en stor exportprodukt idag för de länder som producerar råvaran.

Vanliga användningsområden idag förutom inom färgindustrin är som inblandning i eller på:

Kosmetika: Hårspray, Lotion, Shampo, Mascara, Nagellack, Läppstift etc.

Livsmedels ind.: Tuggummi, kakor, skydd på konfektyr, citrusfrukter eller som märkningsfärg på t.ex. ost och ägg.

Läkemedel: Skyddsfilm eller hölje på piller.

Textil ind.: Styvar upp tyget i hattar.

El ind.: Som isolering.

Foto ind.: Skyddsfilmer.

Pappers ind.: Spelkort, styvar upp papper.

Etc., etc.